

Nyelvi attitűd és beszédoktatás

Lantos Erzsébet: *A beszédhez való viszony a magyar felsőoktatásban.* HangÁr Hangművészeti és Beszédoktató Műhely, Budapest, 2005. 98 p.

„A nyelvközösség tagjai természetes módon viszonyulnak valamilyen módon a nyelvhez. Ez, a nyelvi attitűd a nyelvi jelenségekkel és azok használóival kapcsolatos, tartós, értékelő mozzanatot tartalmazó beállítódás, amelynek széles körű társadalmi összefüggésrendszere van, többek között hatással van a nyelvi változásokra, befolyásolhatja a tanár–diák viszonyt, hathat a nyelvmegtartásra, illetve nyelvcsereire, az idegennyelv-tanulásra, a nyelvváltozatok kölcsönös érthetőségére”, ahogyan Domonkosi Ágnes az MTA Nyelvtudományi Intézetében 2006. június 15-én elhangzott előadásában megfogalmazta. Lantos Erzsébet könyve is attitűdvizsgálat, a tanároknak és a diákoknak a beszédhez való viszonyát elemzi.

A kutatást és a tanulmányt előhívó törekvést a szerző a következőképpen fogalmazza meg a könyv borítóján: „Célunk a hangban rejlő kifejezőerő feltárása, a szavak teremtő erejének tudatosítása; a beszédhibáktól mentes, árnyalt, tiszta és színes beszéd kimunkálása, a beszéd mint munkaeszköz megismertetése”. Kiindulópontja beszédpedagógusként, hangművészként tehát az a meggyőződés, hogy lehetséges és fontos a hangunkban rejlő lehetőségek kiaknázása, elsősorban a kommunikációs folyamatok tökéletesítése céljából. Bár a kommunikáció mára annyira a középpontba került, hogy már-már parttalan, mindent átfogó fogalom, maga a szó pedig szinte közhellyé vált, a kommunikációval kapcsolatos „aprómunka” nagy része még elvégzetlen. Az iskolai kommunikáció és kommunikációs képzés, ezen belül a beszéd mint eszközhasználat, illetve az eszközhasználat hatékonyságát segítő beszédoktatás területét tárgyalja a tanulmány, azt a területet, amely a beszéd tanításával, illetve a pedagógusi mintaadással a legnagyobb hatást gyakorolhatja a beszédkultúra fejlődésére.

Az érintkező területek kutatási eredményeit az 1. nagy fejezet tárgyalja. Áttekinti a felsőoktatás, elsősorban a tanárképzés problematikus kérdéseit, a pedagógushivatás, illetve -kommunikáció feladatait és jelentőségét. Külön alfejezeteket szentel a tanulmány a beszédoktatás és -oktatás, valamint a nyelviattitűd-vizsgálat szakirodalmi áttekintésének.

A 2. fejezet tartalmazza magának a kutatásnak a leírását. Felsőoktatási intézmények oktatói közül 143-an, hallgatói közül 37-en töltötték ki a kérdőívet, amely elsősorban a felsőoktatás szereplőinek a beszédhez való viszonyát vizsgálja. A kutatás alapján a tanárok és diákok egyöntetűen munkaeszköznek tekintik a beszédet (a hangos nyelvhasználatot). A tanárok többsége (60%-uk) gondolja, hogy a normatív előírásoknak megfelelően tanít, míg kisebb részük (40%-uk), hogy volt tanárainak mintája alapján. A normatív előírásokat a szakirodalomból jól ismerjük, ugyanakkor a tanárok 75%-a semmilyen elméleti vagy gyakorlati beszédoktatásban nem részesült felsőfokú tanulmányai idején (és kb. ez az arány a hallgatók esetében is), pedig a tanárok 80%-a, a hallgatók 95%-a igényelne ilyen felkészítést. A hallgatók nagyobb arányban vélik úgy, hogy a beszédnek befolyásoló ereje van/lehet a hallga-

tóságra, mint a tanárok. Saját és tanáraik beszédteljesítményével a hallgatók 70%-a elégedetlen, és szinte a teljes minta úgy gondolja, hogy a tanárok beszélésre való felkészítése javítana az oktatás minőségén. Sem a tanárok, sem a diákok nem gondolják, hogy a felsőoktatásban ne lenne szükség beszédoktatásra. Ugyanakkor mind a diákok, mind a tanárok esetében bizonytalan attitűd mutatkozik annak megítélésében, hogy a felkészítés kinek és milyen formában lenne a feladata („talán a felsőoktatási intézmény”, „talán gyakorlati úton”). Mindkét csoportnál kirajzolódik azonban az a kép, hogy iskolai tanulás, felkészítés hiányában csak saját tanáraik mintaértékű beszéde nyújthat gyakorlatba átültethető tudást.

Mielőtt folytatnánk a tanulmány eredményeinek ismertetését, nézzük meg, milyen attitűdöt mutatnak a felsorolt adatok. Nagyon leegyszerűsítve: mind a tanárok, mind a diákok képesek a beszédet mint eszközt tudatosan szemlélni, de inkább csak elméletben, a gyakorlatban már nem. Ennek oka kereshető a nyelvhez való hagyományos, „érzelmi” viszonyban, valamint abban, hogy az iskolai anyanyelvoktatás szinte kizárólag elméleti, kevésbé kapcsolódik a nyelvhasználathoz, beszédtanítás pedig még elméleti szinten sem igen van, nemhogy a mindennapi beszédtevékenységhez kapcsolódna. Az érzelmi, ösztönös, illetve a racionális, tudatos szinte teljesen szétválik még az e szempontból tudatosabbnak, esetleg képzetebbnak számító beszélők esetében is.

A tanulmány 2. fejezete az *összefoglalás* után tartalmazza a *szakirodalmi jegyzeteket* és az *irodalomjegyzéket*. A 3. fejezetben pedig megtalálható a *kérdőív* kitöltésére való felhívás, a tanári, illetve hallgatói kérdőív, a rájuk vonatkozó kódmatrix, az iskolák kódjai, a háttéradatok kördiagramjai és a beszédmegítélés diagramjai és matrixai.

Nagy jelentőségű ez a tanulmány a nyelvi attitűdök kutatásában, hiszen egy fiatal tudományterületnek eddig hiányzó részét, a beszéd hangzásával kapcsolatos véleményeket és értékeléseket dolgozza fel. Különösen ígéretes a szerzőnek az az elképzelése, amely szerint ezt, a felsőoktatásban végzett vizsgálatot további kettő követi: az egyik a média, a másik a közszereplés területén készül. A felmérések eredményei hozzájárulhatnak ahhoz, hogy igazolják a beszédoktatás szükségességét, és ahhoz is, hogy olyan beszédoktatási tematikák jöhessenek létre, amelyek figyelembe veszik a beszélők attitűdjét, így fokozott eredményt ígérnek.

Eöry Vilma